

Biuletenio tematika ir tema

Švietimo sistema ir politika

Biuletenio laidos antraštė, probleminis klausimas**Brandos egzaminų sistema Lietuvoje****Esminiai žodžiai**

Švietimo politika, brandos egzaminai, tarpiniai patikrinimai, išskaidytas egzaminas, bendrojo lavinimo mokyklos

Serija ir registracijos numeris

Z-2024-3

Leidimo data

2024-09-20

Leidimo vieta

Vilnius

Žanras Analitinė apžvalga Kita**Šaltiniai: kategorijos**

-
- Teisės aktai
-
- Politinė komunikacija
-
-
- Analitinių centrų kūriniai / leidiniai
-
- Žiniasklaidos turinys
-
-
- Socialinių tinklų turinys
-
- Statistiniai duomenys
-
- Mokslo darbai
-
-
- Metainformaciniai produktai
-
- Išviešinti slapti / privatūs duomenys

Šaltiniai: nuo - iki1999 08 31 -
2024 07 10**Šaltiniai: kalbos**

-
- Lietuvių k.
-
- Lenkų k.
-
-
- Anglų k.
-
- Kitos ES kalbos
-
-
- Rusų k.
-
- Kitos

Citavimui (APA stiliumi) Nacionalinė biblioteka, Informacijos analitikos skyrius (2024). *Brandos egzaminų sistema Lietuvoje* (Z-2024-3). Vilnius.**Kontaktiniai duomenys**

Informacijos analitikos skyrius; analitika@lnb.lt. Nacionalinė biblioteka, Gedimino pr. 51, 01109 Vilnius.

Turinio apžvalga

Brandos egzaminai, kaip abiturientų, kurie baigia bendrojo lavinimo mokyklas, žinių ir pasiekimų patikrinimo forma nuo pat šalies nepriklausomybės atgavimo pradžios keitėsi ne kartą, buvo reformuojami, atnaujinama tiek jų organizavimo tvarka, tiek turinys. Kiekvienas su baigiamaisiais egzaminais susijęs ryškesnis pokytis ir švietimo politikos formuotojų komunikacijoje, ir švietimo lauko dalyvių gretose, apskritai ir visuomenėje sulaukia įvairių svarstymų dėl vieno ar kito pakeitimo naudos ir efektyvumo. Tuo tikslu šioje analitinėje apžvalgoje:

- lakoniškai apžvelgiama brandos egzaminų raida Lietuvoje ir ryškesni pokyčiai;
- pristatoma dabartinių brandos egzaminų sistema;
- peržvelgiamos vykdomos ir numatomos reformos šioje srityje;
- pateikiama ekspertų ir visuomenės įžvalgų šiuo klausimu.

1. Įžanga

Bendrojo ugdymo brandos egzaminai yra nacionalinis mokinių žinių ir gebėjimų patikrinimas, kurį Lietuvoje organizuoja Nacionalinė švietimo agentūra (NŠA). Šie egzaminai vyksta dvyliktoje klasėje, kai mokiniai baigia vidurinio ugdymo programą. Sėkmingai išlaikyti brandos egzaminai yra būtini norint gauti brandos atestatą ir stoti į aukštąsias mokyklas Lietuvoje arba užsienyje.

Egzaminų sesija paprastai prasideda pavasarį ir trunka iki vasaros pradžios. Mokiniai gali pasirinkti laikyti kelis egzaminus pagal savo mokymosi profilį ir atsižvelgdami į ateities planus. Jie gali būti privalomi, pavyzdžiui, lietuvių kalbos ir literatūros egzaminas, arba pasirenkami, kaip istorijos, užsienio kalbų ar gamtos mokslų ir kiti egzaminai.

Egzaminų rezultatai traktuojami kaip svarbūs bendrojo lavinimo mokykloje įgytų žinių ir įgūdžių rodikliai, nes jie, kaip akcentuojama švietimo kontekste, bent iš dalies gali lemti tolesnes abiturientų gyvenimo perspektyvas ir ateities scenarijų. Ir apskritai brandos egzaminų svarba gali būti apibūdinama keliais aspektais:

- **priėmimas į aukštąsias mokyklas.** Brandos egzaminų rezultatai yra pagrindinis kriterijus stojant į universitetus ir kolegijas Lietuvoje. Kuo aukštesni rezultatai, tuo didesnė tikimybė patekti į norimą studijų programą, ypač jei tai populiarus specialybė, į kurią stojant yra didelė konkurencija.
- **Studijų krypties pasirinkimas.** Kai kurioms studijų programoms yra keliami minimalūs reikalavimai, bet, pavyzdžiui, į informacinių technologijų, duomenų analitikos ar medicinos studijų programas paprastai priimami būsimi studentai, gavę aukštesnius matematikos, fizikos ar biologijos egzaminų pažymius.
- **Stipendijos ir finansinė parama.** Daugelis aukštųjų šalies mokyklų siūlo stipendijas arba kitas finansinės paramos formas studentams, kurie turi itin aukštus brandos egzaminų rezultatus. Tai aktualu pirmajame studijų semestru ir gali labai sumažinti studijų išlaidas.

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>Cituojant arba naudojant šį šaltinį, nuoroda į Nacionalinę biblioteką yra būtina.
Šioje apžvalgoje pateikiamas turinys nėra oficiali Nacionalinės bibliotekos nuomonė.LNB / IAS / Z / 2024-09-20 / Psl. 1 iš 9
© Nacionalinė biblioteka, 2024. / Слава Україні!

- **Konkursinis balas.** Lietuvoje stojant į aukštąsias mokyklas naudojamas konkursinis balas, kuris skaičiuojamas atsižvelgiant į brandos egzaminų rezultatus ir mokomųjų dalykų metinius pažymius. Aukšti egzaminų rezultatai padidina konkursinį balą.
- **Ateities galimybės.** Aukšti brandos egzaminų rezultatai gali atverti daugiau alternatyvų tiek Lietuvoje, tiek užsienyje, be to, jie gali būti kaip abiturientų akademinų sugebėjimų įrodymas darbdaviams ar mokymosi įstaigoms.

Nors brandos egzaminai reikšmingi ir svarbūs, šie baigiamųjų klasių moksleivių žinių ir gebėjimų patikrinimai Lietuvoje kasmet, įsibėgėjus egzaminų sesijai, sulaukia gausių diskusijų tarp moksleivių, jų tėvų, pedagogų ir švietimo vadybininkų. Keliami klausimai dėl formato pobūdžio sukeliama streso, taip pat neretai kritikuojami egzaminų struktūra ir turinys. Pasigirsta kaltinimų ir dėl vienpusiškumo, kad mokiniai skatinami mokytis tik dėl egzamino. Švietimo sistema apskritai sulaukia priekaištų, kad nesuteikia abiturientams platesnių žinių ir įgūdžių, reikalingų realiam gyvenimui ir pan. Išvardytieji punktai rodo, kad brandos egzaminai yra svarbi švietimo sistemos dalis, tačiau jie ne visada atitinka mokinių poreikius ir praktinio gyvenimo realijas. Daugiausia dėmesio pastaraisiais metais sulaukė vienuoliktųjų tarpiniai patikrinimai ir išskaidytų valstybinių brandos egzaminų modelis. Atsižvelgiant į aktualijas, šioje analitinėje apžvalgoje bus aptartos brandos egzaminų ypatybės Lietuvoje, esminės reformos, taip pat jų raidos savitumas, viešojoje erdvėje diskutuojami aspektai ir t. t.

2. Brandos egzaminų raida ir kaita

Lietuvoje brandos egzaminų sistema po nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. patyrė įvairių pokyčių ir evoliucionavo, siekdama prisitaikyti prie nuolat kintančios švietimo sistemos ir visuomenės poreikių. Atkūrus laisvą Lietuvą šalies švietimo sistema buvo atskirta nuo sovietinės sistemos. Vienas iš pagrindinių tikslų buvo kurti naują švietimo struktūrą, kuri atitiktų vakarietiškus standartus ir Lietuvos reikmes. Per šiuos daugiau nei tris dešimtmečius, siekdama atspindėti kintančius švietimo reikalavimus ir prisiderinti prie vis atsinaujinančių pasaulio interesų, brandos egzaminų sistema Lietuvoje smarkiai pasikeitė. Nors egzaminai ir toliau išlieka svarbi mokinių pasiekimų vertinimo priemonė, jie nuolat tobulinami, kad geriau atitiktų šiuolaikinius iššūkius, keičiama jų sandara bei turinys.

1992 m. buvo parengta Lietuvos švietimo koncepcija, kurioje suformuluota, kad formaliojo švietimo, kurį prižiūri ir jo tvarką nustato atsakingos valstybės institucijos, dalyviai, pabaigę bendrojo lavinimo mokyklas, laiko egzaminus ir gauna tai patvirtinantį oficialų dokumentą – brandos atestatą.¹

1999 metai žymi svarbų brandos egzaminų pokyčių etapą, tuomet buvo **pradėta brandos egzaminų reforma ir įvesta valstybinio brandos egzaminų sistema.** Tai buvo svarbus žingsnis, siekiant užtikrinti aukštą ir vienodą visų mokinių vertinimo lygį visoje šalyje. Valstybiniai brandos egzaminai tapo privalomi tiems, kurie norėjo stoti į aukštąsias Lietuvos mokyklas. Šios reformos tikslas buvo modernizuoti ir standartizuoti mokinių pasiekimų vertinimą. Įvykdyta reforma ir tapo pagrindu dabartinei egzaminų sistemai.

1999 m. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija priėmė įsakymą „Dėl Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos egzaminų ir diagnostinio testavimo plėtros gairių“. Šiame teisės akte, nurodant vieną esminių reformos tikslų – siekti geros švietimo kokybės – **pristatomos tais ir vėlesniais metais įsigalėsiančios mokymosi rezultatų kokybės matavimo naujovės ir pasikeitimai.** Dokumente formuluojama, kad „[p]irmaeilis uždavinys – keisti vidurinės mokyklos egzaminų turinį bei jų administravimą, atkurti pasitikėjimą brandos egzaminais, profiliuoti vidurinį mokslą. <...> Perėjimas prie valstybinių brandos egzaminų sistemos leistų objektyviai, atvirai ir demokratiškai atrinkti abiturientus tolesnėms studijoms universitetuose bei pagerintų vidurinio mokslo kokybės kontrolę. <...> Greta egzaminų turi būti kuriama diagnostinių testų sistema, leidžianti stebėti ir analizuoti visų svarbiausių švietimo proceso etapų rezultatus, suteikianti kiekvienam moksleiviui galimybę geriau pažinti save, o mokytojui – įrankį palyginti moksleivio mokymosi rezultatus su šalies švietimo standartais ir reikalavimais.“² Numatyta, kad brandos egzaminais bus siekiama „patvirtinti pasiektą abituriento brandą, tarnauti švietimo monitoringo tikslams, teikti informaciją centralizuotam priėmimui į Lietuvos aukštąsias ir aukštesnias mokyklas“³. Tuo tikslu moksleiviai privalės išlaikyti penkis brandos egzaminus, iš kurių privalomas lietuvių kalbos – gimtosios arba valstybinės kalbos egzaminas. Minėtina, kad šia reforma taip pat buvo siekiama profiliuoti vidurinį mokslą, todėl egzaminų organizavimas buvo susietas su šia pertvarka. Dar pridurtina, kad „[v]ieno mokomojo dalyko egzaminai gali būti mokykliniai, valstybiniai, B lygio, A lygio arba be lygio. Jie vykdomi pagal skirtingas egzaminų programas, egzaminų vykdymo ir darbų vertinimo procedūras“⁴. Valstybiniai egzaminai imti vertinti nebe dešimtbalėje sistemoje, o naudojant šimtabalę vertinimo skalę.

Po kelių metų, **2008-aisiais metais**, Švietimo ir mokslo ministerija pristatė dar vieną reformą, kuria siekta įtvirtinti **pagrindinio ugdymo pasiekimų ir brandos egzaminų tobulinimo priemonių planą.** Dokumente dėstomos moksleivių patikrinimų kaitos aplinkybės ir priežastys, tikslai, pateikiama situacijos analizė. Šis planas turėjo apimti 2008–2012 metus, todėl projektuotas laipsniškas pokyčių įgyvendinimas. Egzaminų pokyčių vienas iš uždavinių – dar labiau brandos egzaminų rezultatus susieti su priėmimu į aukštąsias šalies mokyklas, kad patikrinimai tiksliau atspindėtų abiturientų žinias ir įgytus

¹ Lietuvos švietimo koncepcija. (1992). Prieiga per internetą: <https://smsm.lrv.lt/uploads/smsm/documents/files/kiti/koncepcija1.htm>

² Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos įsakymas „Dėl Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos egzaminų ir diagnostinio testavimo plėtros gairių“. 1999 m. rugpjūčio 31 d. įsakymas Nr. 987. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.85878/asr>

³ Ten pat.

⁴ Ten pat.

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>

įgūdžius. Nustatyta, kad brandos atestatui gauti bus reikalingi 2 brandos egzaminų – privalomojo lietuvių kalbos ir vieno pasirenkamojo – rezultatai. Taip pat buvo numatyta didinti pasirenkamųjų egzaminų dalykų skaičių ir pan.⁵

2012 m., brandos egzaminų reformos pabaigai, buvo numatyta dar daugiau naujovių, tiesa, kaip matyti, ne visi švietimo politikos formuotojų ketinimai buvo įvykdyti. Tuomet 2008 metų Įsakymu įtvirtinta, kad **2012 metais abiturientai galės laikyti iki 6 (ne mažiau kaip 2) brandos egzaminų, įskaitant ir privalomuosius**. Tais metais ketinta taikyti ir naują patikrinimo formą – brandos darbą, tačiau naujas modelis buvo įdiegtas keleriais metais vėliau. Numatyta nuo 2010 m. įvesti technologijų mokyklinį brandos egzaminą. Nustatyta, kad programos, užduotys ir vertinimo instrukcijos rengiamos tik centralizuotai, o brandos egzaminų programos turi atitikti vidurinio ugdymo bendrąsias programas. Be to, dokumente suformuluota nuostata, kad 2012 metais bus atlikta situacijos analizė, padėsianti įvertinti, kaip organizuojant ir vykdant brandos egzaminus pasiteisino brandos egzaminų sistemoje įdiegtos permainos.⁶

Vienokių ar kitokių pokyčių fiksuojama analizuojant su konkrečių dalykų brandos egzaminais susijusią situaciją. Pavyzdžiui, 2013 m. numatyta, kad tuometiniai dešimtokai, **norėdami 2015 m. stoti į valstybės finansuojamas vietas universitetuose ir kolegijose, privalės išlaikyti ne tik privalomąjį lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminą, bet ir užsienio kalbos baigiamąjį egzaminą**. Šis pokytis buvo motyvuojamas tarptautiškumo matmeniu, skatinant mainų programas ir naudojimąsi tarptautiniais akademiniais ištekliais.⁷

2014 metais tuometinio švietimo ir mokslo ministro pasirašytu Įsakymu buvo nustatyta, kad **tiems, kurie Lietuvos aukštosiose mokyklose pretenduos į valstybės finansuojamas studijų vietas, išskyrus menų studijas, nuo 2016 metų privalomas taps matematikos egzaminas**. Argumentuota, kad tokiu sprendimu atsižvelgiama į universitetų, kolegijų bei darbavietų lūkesčius. Šis siekis sukėlė ažiotažą tiek moksleiviams, jų tėvams, tiek įvairių su švietimu susijusių asmenų gretose. Tiesa, 2015-aisiais metais šis reikalavimas buvo pakoreguotas – nustatyta, kad matematiką abiturientams užteks išlaikyti patenkinamu lygiu, tai yra, surinkti 16 balų iš 100 galimų.^{8,9}

Nors kiekviena šių brandos egzaminų reformų siekta geresnės švietimo kokybės ir skaidresnio žinių patikrinimo bei tikslesnių rezultatų, jos švietimo lauko dalyvių buvo sutiktos nevienareikšmiškai. Dažnu atveju pokyčiai laikomi betiksle kaita arba teigiama, kad jiems nespėta tinkamai pasiruošti, kad įgyvendinami paskubomis ir pan. Parastai naujovės vertinamos nesibaigiančių švietimo reformų – ne visada sėkmingų – kontekste. Kaip vienas iš trūkumų įvardijamas sisteminių transformacijų poreikis, o ne vien apsiribojimas korekcinėmis priemonėmis ir neesminėmis pertvarkomis. Be to, kai kurios iniciatyvos, susijusios su brandos egzaminais, visgi nepriėjo.

3. Dabartinių brandos egzaminų struktūra ir eiga

Per kelis dešimtmečius, nors ne kartą keista ir tobulinta, nusistovėjo tam tikra brandos egzaminų struktūra. Dabarties brandos egzaminai traktuotini kaip reiškinys, kurį sudaro skirtingi komponentai, pavyzdžiui, užduotys, organizavimas, vykdymo ypatumai, pasiruošimas, vertinimas ir kiti parametrai bei elementai, lemiantys baigiamųjų patikrinimų sėkmę ir kokybę. Toliau bus apžvelgiamos šiuo metu Lietuvoje taikomos su brandos egzaminais susijusios organizavimo ir vykdymo procedūros, taip pat egzaminų pobūdis, rūšys ir pan.

2023–2024 metų Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos (ŠMSM) duomenimis, **egzaminus Lietuvoje vykdo, organizuoja ir visą informaciją teikia viešojo administravimo įstaiga Nacionalinė švietimo agentūra**, įgyvendinanti švietimo politikos tikslus, procese dalyvauja savivaldybių švietimo skyriai, mokyklos. **Egzaminai organizuojami laikantis šios tvarkos¹⁰:**

- abiturientas, pretenduojantis į brandos atestatą, turi būti išlaikęs du brandos egzaminus;
- privalomas yra lietuvių kalbos ir literatūros egzaminas – valstybinis arba mokyklinis pasirinktinai;
- be privalomojo lietuvių kalbos ir literatūros egzamino, galima laikyti ne daugiau kaip šešis pasirenkamuosius brandos egzaminus;
- brandos darbas prilygsta mokykliniam brandos egzaminui, į jį rezultatą atsižvelgiama stojant į aukštąsias mokyklas;
- per pagrindinę sesiją neišlaikius privalomojo lietuvių kalbos ir literatūros egzamino, pakartotinės sesijos metu bus galima laikyti tik mokyklinį šio dalyko brandos egzaminą;
- neišlaikius kitų valstybinių ir mokyklinių brandos egzaminų, jų perlaikymas galimas tik kitais metais;
- nesutinkantys su brandos egzaminų rezultatais gali teikti apeliaciją;
- pakartotinėje sesijoje brandos egzaminus gali laikyti tik tie moksleiviai, kuriems jie buvo nukelti dėl pateisinamos priežasties.

⁵ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos įsakymas „Dėl Pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo ir brandos egzaminų tobulinimo 2008–2012 metais priemonių plano patvirtinimo“. 2008 m. gegužės 30 d. įsakymas Nr. ISAK-1568. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.321517?fwid=32wf82ga>

⁶ Ten pat.

⁷ Stojant į nemokamas vietas – privalomas ir užsienio kalbos egzaminas. (2013. gegužės 10 d.). Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/17530/stojant-i-nemokamas-vietas-privalomas-ir-uzsienio-kalbos-egzaminas>

⁸ Nuo 2016 metų matematikos egzaminas vėl taps privalomu. (2008 m. rugpjūčio 4 d.). Prieiga per internetą: <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/nuo-2016-metu-matematikos-egzaminas-vel-taps-privalomu-56-444708>

⁹ Gaučaitė, M. (2016 m. liepos 9 d.). NEC direktorė: „Egzaminai tikrų mokinių žinių neparodo“. Prieiga per internetą: <https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/aktualijos/2016/07/09/news/nec-direktore-egzaminai-tikru-mokiniu-ziniu-neparodo--1235895>

¹⁰ Švietimo, mokslo ir sporto ministerija. (2024). Atmintinė abiturientui (-ei). Prieiga per internetą: <https://smsm.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/1/JROpjs-tFc.pdf>

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>

Cituojant arba naudojant šį šaltinį, nuoroda į Nacionalinę biblioteką yra būtina. Šioje apžvalgoje pateikiamas turinys nėra oficiali Nacionalinės bibliotekos nuomonė.

LNB / IAS / Z / 2024-09-20 / Psl. 3 iš 9
© Nacionalinė biblioteka, 2024. / Слава Україні!

Paminėtina, kad nuo 2018 m. bendrojo lavinimo mokyklos baigiamųjų darbų kontekste atsiranda sąvoka **brandos darbas** (pati brandos darbo programa patvirtinta dar 2015 m.¹¹). Tai – „[p]agal Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro patvirtintą brandos darbo programą, brandos darbu yra laikomas vidurinio ugdymo programos mokinio arba netgi keleto mokinių komandos ilgalaikis darbas, rengiamas ugdymo proceso metu, brandos darbo rengimą pradedant jau III arba IV gimnazijos klasėje. Brandos darbą taip pat galima suprasti ir kaip mokyklinio egzaminu atitikmenį, kurį tinkamai parengus ir pristačius, pasirinkto dalyko brandos darbas yra užskaitomas, kaip vienas išlaikytas egzaminas, už kurį universitete ar kolegijoje gavus gerą įvertinimą prie stojamojo balo gali būti pridėti 0,25 balo.“^{12, 13} Brandos darbas nėra privalomas, jis to pageidaujantiems moksleiviams siūlomas kaip alternatyvi egzaminu forma pasirinktam dalykui, kurį jie mokėsi.

Pagrindinė brandos egzaminų sesija paprastai prasideda dar gegužės mėnesį ir trunka iki birželio pabaigos. 2024 m. jos metu buvo laikoma 13 valstybinių ir 3 mokykliniai egzaminai. Tai – paskutiniai egzaminai, organizuoti pagal nuo 2008 m. galiojančias mokymo programas. Egzaminai vykdomi mokyklose, jose įkuriama egzaminų vykdymo centrai. Darbai elektroninėje erdvėje vertinami profesionalių vertintojų. Šios sesijos rezultatai, kaip skelbta, šiemet turėjo būti paviešinti iki liepos 12 d.¹⁴ **Pakartotinės sesijos** metu, kuri šiemet prasidėjo birželio mėnesio pabaigoje, moksleiviai, nelaikę šio egzaminu pagrindinėje brandos egzaminų sesijoje, laikė lietuvių kalbos ir literatūros valstybinį brandos egzaminą. Iš viso moksleiviai tuo metu laikė 16 egzaminų – valstybinių ir mokyklinių. Šios sesijos metu brandos egzaminus dažniausiai laiko eksternai ir mokiniai, dėl pateisinamos priežasties egzaminus atidėję.¹⁵ Kiekvienas egzaminas, priklausomai nuo dalyko, trunka apie 3–4 valandas.

Valstybiniai brandos egzaminai yra oficiali Lietuvos švietimo sistemos dalis, skirta mokinių žinioms ir gebėjimams, įgytiems vidurinio ugdymo grandyje, patikrinti ir vertinti. Šio tipo egzaminai yra sudėtingesni ir komisijos vertinami centralizuotai. Juos renkasi abiturientai, ketinantys stoti į aukštąsias mokyklas – konkurencingesnes specialybes, nes rezultatai svarbūs konkursiniam stojančiojo balui. Valstybinių brandos egzaminų organizavimo ir vykdymo tvarka įtvirtinta švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymu¹⁶.

Mokykliniai brandos egzaminai – lengvesni. Tai yra mokyklos vidinis baigiamosios klasės moksleivių žinių ir gebėjimų patikrinimas, organizuojamas pačiose ugdymo įstaigose. Šis patikrinimo formatas labiau orientuotas į individualių mokinio pasiekimų rodiklių fiksavimą. Mokyklinius brandos egzaminus vertina mokytojai, o ne ekspertai iš išorės. Sėkmingai išlaikytas mokyklinis egzaminas suteikia teisę įgyti brandos atestatą, tačiau jo rezultatas nėra toks svarbus stojant į Lietuvos aukštąsias mokyklas.¹⁷ Dažniausiai tokio tipo egzaminą renkasi mokiniai, kurie nesiekia itin aukštų mokymosi rezultatų.

Kaip minėta, abiturientai laiko **privalomuosius brandos egzaminus ir pasirenkamuosius brandos egzaminus**. Mokiniam suteikiama laisvė pasirinkti egzaminus, priklausomai nuo to, kokių dalykų reikia jų būsimums studijoms ir kitiems ateities planams. Kiekvienas abiturientas 2024 m. privalėjo laikyti lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminą – tai galėjo būti valstybinis arba mokyklinis egzaminas pasirinktinai. Kiti egzaminai šiais (ir ankstesniais) metais organizuoti kaip pasirenkamieji, pavyzdžiui, galima rinktis iš įvairių dalykų, tokių kaip matematika, istorija, užsienio kalbos (anglų, vokiečių, prancūzų), gamtos mokslai (fizika, biologija, chemija) ir kt.

NŠA duomenimis, brandos egzaminų trukmė Lietuvoje priklauso nuo egzaminu tipo ir dalyko. Kiekvieno brandos egzaminu trukmė yra nustatyta atsižvelgiant į dalyko sudėtingumą bei užduočių pobūdį. Pavyzdžiui, per lietuvių kalbos ir literatūros egzaminą moksleiviai rašo rašinį, pasirinkę temą iš siūlomų dviejų samprotavimo ir dviejų literatūrinio rašinio temų. Valstybinio šio dalyko egzaminu trukmė yra 4 valandos, o mokyklinio – 3 val. 30 min. Vieną iš populiariausių matematikos valstybinį brandos egzaminą 2024 m. sudarė dvi dalys: 10 klausimų testas ir uždavinių sprendimas; jis truko 3 valandas. Pavėlavus daugiau nei 30 minučių, egzaminu laikyti abiturientui neleidiama, pavėlavus mažiau, laikomo brandos egzaminu laikas nepratęsiamas. Rezultatai dažniausiai skelbiami liepos mėnesio viduryje. Mokiniai savo laikytų brandos egzaminų rezultatus gali sužinoti elektroniniu būdu per egzaminų informacinę sistemą.^{18, 19}

Brandos egzaminai ir jų rezultatai svarbūs ne tik dėl to, kad juos išlaikius suteikiamas dokumentas, patvirtinantis brandą – brandos atestatas, o konkretūs pasiekimai turi daug įtakos stojant į aukštąsias mokyklas ir pasirenkant norimą studijų kryptį. Brandos **egzaminai yra ir pakankamai objektyvus, standartizuotas būdas** mokinio žinioms ir gebėjimams, įgytiems per 12 metų bendrojo lavinimo mokykloje, patikrinti. Šis patikrinimas **atlieka ir savęs pažinimo funkciją**, padeda suprasti,

¹¹ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos įsakymas „Dėl Brandos darbo programos patvirtinimo“. 2015 m. rugpjūčio 13 d. įsakymas Nr. V-893. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/ed4dfe0041ac11e58568ed613eb39a73>

¹² Brandos darbas (BD) – kas tai? (n. d.). Prieiga per internetą: <https://brandosdarbas.lt/brandos-darbas-bd-kas-tai/>

¹³ Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos įsakymas „Dėl Brandos darbo organizavimo ir vykdymo tvarkos aprašo patvirtinimo“. 2024 m. vasario 28 d. įsakymas Nr. V-240. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/f17c27f0d64411eead77e967e3995264>

¹⁴ Nacionalinė švietimo agentūra. (2024 m. gegužės 31 d.). Šiandien startuoja brandos egzaminų sesija. Prieiga per internetą: <https://www.nsa.smm.lt/2024/05/31/siandien-startuoja-brandos-egzaminu-sesija/>

¹⁵ Nacionalinė švietimo agentūra. (2024 m. birželio 26 d.). Šiemet pakartotinėje brandos egzaminų sesijoje kandidatų mažiau. Prieiga per internetą: <https://www.nsa.smm.lt/2024/06/26/siemet-pakartotineje-brandos-egzaminu-sesijoje-kandidatu-maziau/>

¹⁶ Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos įsakymas „Dėl Valstybinių brandos egzaminų organizavimo ir vykdymo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“. 2024 m. liepos 10 d. įsakymas Nr. V-758. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/18cede103ec311efbdae558de59136c>

¹⁷ Kuo skiriasi mokyklinis nuo valstybinio egzaminu? (2023 m. lapkričio 15 d.). Prieiga per internetą: <https://kuoskiriasi.lt/kuo-skiriasi-mokyklinis-nuo-valstybinio-egzaminu/>

¹⁸ Nacionalinė švietimo agentūra. (2023 m. lapkričio 28 d.). Brandos egzaminai. Prieiga per internetą: <https://www.nsa.smm.lt/egzaminai-ir-pasiekimu-patikrinimai/brandos-egzaminai/>

¹⁹ Abiturientai laikys matematikos brandos egzaminą. (2024 m. birželio 10 d.) Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/news/daily/education/abiturientai-laikys-matematikos-brandos-egzamina-120028167>

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>

Cituojant arba naudojant šį šaltinį, nuoroda į Nacionalinę biblioteką yra būtina. Šioje apžvalgoje pateikiamas turinys nėra oficiali Nacionalinės bibliotekos nuomonė.

LNB / IAS / Z / 2024-09-20 / Psl. 4 iš 9
© Nacionalinė biblioteka, 2024. / Слава Україні!

kokiose srityse abiturientas yra stipriausias – tai gali padėti tinkamiau pasirinkti ateities kelią ir įvertinti realias perspektyvas. Be kita ko, formuluojama, kad brandos egzaminai yra **šalies švietimo sistemos kokybės rodiklis**, jų rezultatai pasitarnauja švietimo stebėsenai. Taip pat jie leidžia vertinti švietimo efektyvumą, mokymo programų aktualumą ir mokyklų darbo kokybę. Egzaminų rezultatai naudojami kaip duomenų šaltinis formuojant švietimo politiką, planuojant reformas ir nustatant mokymo prioritetus.

Nors brandos egzaminai yra esminė paskutinių klasių mokinių žinių ir gebėjimų patikrinimo priemonė ir forma, švietimo sistemoje taikoma ilgus dešimtmečius, vis dėlto visuomenėje pasigirsta ir skeptiškų vertinimų dėl to, **ar iš tikrųjų brandos egzaminai yra visiškai tikslus mokyklų ir švietimo kokybės šalyje indikatorius**. Dar 2016 m. iki 2019-ųjų veikusio Nacionalinio egzaminų centro (vėliau jo funkcijas perėmė NŠA) direktorė Saulė Vingelienė teigė, kad, norint išsiaiškinti tikrąjį abiturientų žinių lygį, brandos egzaminų rezultatų nepakanka, tam reikalingi išsamūs moksliniai tyrimai, nes tiek pasirenkamieji egzaminai, kada neiškūs pasirinkimo kriterijai, tiek tai, kad nebesiorientuojama į maksimalų rezultatą, tikrojo mokinių žinių lygio neatskleidžia.²⁰ Buvusio švietimo, mokslo ir sporto ministro Gintauto Jakšto nuomone, „Kai mes bandome pamatuoti tik imant dvilyktos klasės rezultatą, kai mokinys mokėsi dvylika metų bendrajam ugdyme, dar kokius trejus–ketverius ikimokykliniam ugdyme, ir sakom kad ten, kur paskutinius dvejus metus praleido, parodo, kas geriau išugdo – tai tikrai ne, turime matyti visą mokinio kelią iki egzamino“.²¹ Švietimo politikos lauko veikėjų nuomonės, kad brandos egzaminai yra tik momentinis žinių patikrinimas, be abejonės, turėjo įtakos ir brandos egzaminų sistemos transformacijai – pristatyti tarpiniai patikrinimai, pirmąkart išbandyti jau šį pavasarį.

Brandos egzaminai Lietuvoje yra pagrindinis mokinių žinių ir gebėjimų patikrinimo ir vertinimo mechanizmas, juos išlaikę mokiniai baigia vidurinį ugdymą ir gauna brandos atestatą. Esama sistema formavosi visu nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu ir šiuo metu galima aiškiai nusakyti tiek brandos egzaminų struktūrą, tiek organizacinėje sąrangoje dalyvaujančius subjektus. Brandos egzaminų sistema susideda iš privalomų ir pasirenkamų egzaminų, jie taip pat skirstomi į valstybinius ir mokyklinius egzaminus, o pasirinkimas, kuriuos laikyti, priklauso nuo kiekvieno moksleivio tikslų. Už egzaminų organizavimą yra atsakinga ŠMSM ir NŠA, taip pat savivaldybėse veikiančios švietimo skyriaus ir bendrojo lavinimo mokyklos.

4. Dabartinė brandos egzaminų reforma: išskaidytas brandos egzaminas

Įvairios aplinkybės, tokios kaip darbo rinkos pokyčiai ir technologijų pažanga, globalizacija ir tarptautiškumas, prisitaikymas prie tarptautinių reikalavimų švietimo politikos formuotojus skatina nuolat peržiūrėti brandos egzaminų turinį ir formatą. Vis dėlto dažnai viešajame diskurse minimi šie svarbiausi mokyklos baigiamųjų patikrinimų kaitą nulemiantys veiksniai: mokymosi kokybės gerinimas, pavyzdžiui, didesnis dėmesys skiriamas gebėjimams, o ne žinioms; individualizuotas vertinimas, kai atsižvelgiama į skirtingus mokinių gebėjimus ir poreikius; vertinimo sistemos tobulinimas, siekiant eliminuoti subjektyvumo faktorių. Itin aktualūs šiame kontekste tampa švietimo tikslai ir jų peržiūra. Paprastai egzaminų reformos reikalingos, kad jie atitiktų naujausius švietimo politikos prioritetus, susijusius su tvarumu idėjomis, naujais mokymo būdais, tokiais kaip įtraukusis ugdymas, mokymo krūvio diferenciacija ir pan.

Švietimo lauko dalyvių komunikacijoje minima, kad esamas brandos **egzaminų formatas**, kaip abiturientų žinių ir įgūdžių patikrinimo forma, **bent iš dalies yra pasenęs ir nebeatitinka žiur laikinio pasaulio lūkesčių bei poreikių**. Ir iš tiesų šis diskursas informacinėje erdvėje plėtojamas jau ne vienerius metus. Aspektų, dėl kurių kritikuojama brandos egzaminų sistema, pateikiama įvairių: **momentinis egzaminas neužtikrina visapusiško mokinio vertinimo** – daugelis mokinių gali būti gabūs taikant praktinius įgūdžius, atsiskleisdami kūrybiškai ar kitose srityse, kurios į egzaminų turinį nebūna įtrauktos; brandos egzaminai orientuoti į trumpalaikį žinių įsisavinimą; yra mokinių, kuriems patikrinimų metu sudėtinga suvaldyti stresą, tai lemia prastesnius rezultatus; kritikuojama vertinimo sistema ir alternatyvių vertinimo metodų vengimas; galiausiai – pasenęs turinys. Pavyzdžiui, pastarasis trūkumas dažniausiai diskutuojamas lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminų kontekste, nes daug dėmesio sulaukia autorių, kuriais moksleiviai remiasi rašydami samprotavimo ar literatūrinį rašinį, pasiūla.

Informacija apie būsimus **tarpinius moksleivių patikrinimus** pasirodė dar 2023 metais. Tuomet formuluota, kad nuo rudens mokyklose planuojami su egzaminais susiję pokyčiai – 11 klasėje moksleiviai galės sukaupti 40 proc. brandos įvertinimo. Vis dėlto numatyta – ar pasinaudoti šia galimybe, atsižvelgdami į ateities planus, nuspręš patys moksleiviai. Išsamius atsakymus į klausimus, kaip bus įgyvendinamas ir vykdomas naujasis žinių ir gebėjimų patikrinimas, savo komunikacijoje pateikė NŠA: kam reikalingi tarpiniai patikrinimai, kaip jie susiję su brandos egzaminais, kada, kur ir kaip jie vyks, kokius mokomuosius dalykus apims, ar bus galima perlaikyti ir pan.²²

Atsižvelgiant į įvairius tobulintinus aspektus, Švietimo, mokslo ir sporto ministerija visuomenei pristatė informaciją, kaip keisis brandos egzaminai, kuriuos dvilyktokai laikys 2024–2025 mokslo metų pabaigoje. Kaip ir šiais metais, viena naujovių – šie baigiamieji egzaminai **bus sudaryti iš dviejų dalių. Pirmąją bus galima laikyti III-oje gimnazijos klasėje, o antrąją – jau baigiant IV gimnazijos klasę**. Kitaip tariant, siekiant subalansuoti mokiniams tenkantį krūvį, bus įvesta **išskaidytą valstybinių egzaminų sistema**. 2024–2025 mokslo metų vienuoliktokai, jei bus nepatenkinti rezultatu, pirmąją dalį turės

²⁰ Gaučaitė, M. (2016 m. liepos 9 d.). NEC direktorė: „Egzaminai tikrų mokinių žinių neparodo“. Prieiga per internetą:

<https://www.lytas.lt/lietuvsdiena/aktualijos/2016/07/09/news/nec-direktore-egzaminai-tikru-mokiniu-ziniu-neparodo--1235895>

²¹ Švietimo ministras: vien tik egzaminų vertinimas neparodo ugdymo kokybės. (2023 m. gruodžio 6 d.). Prieiga per internetą:

<https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2142788/svietimo-ministras-vien-tik-egzaminu-vertinimas-neparodo-ugdymo-kokybes>

²² Nacionalinė švietimo agentūra. (2024 m. vasario 14 d.). Tarpiniai patikrinimai: dažniausiai užduodami klausimai. Prieiga per internetą:

<https://www.nsa.smm.lt/egzaminai/tarpiniai-patikrinimai-dazniausiai-uzduodami-klausimai/>

galimybę perlaikyti. Akcentuojama, kad abi dalys bus laikomos specialiuose egzaminų centruose ir ne ugdymo proceso metu. Išimtis taikoma matematikos brandos egzaminui, nes jis išskaidytas ne į dvi, o į tris dalis. Išskaidyto egzamino esminių privalumų nurodoma tai, kad toks patikrinimo formatas leidžia padalyti mokymosi krūvį, sekti mokslievių įgytas žinias ir gebėjimus bei juos tikslingiau lavinti, o galutinis įvertinimas mažiau nusveriamas momentinės sėkmės arba nesėkmės, todėl tampa patikimesnis.²³ Paminėtina, kad 2024 mokslo metų pabaigoje vykdytiems tarpiniams patikrinimams patyrus fiasko, **pavadinimo tarpiniai patikrinimai, kaip neatpindinčio šio patikrinimo vertės ir pobūdžio organizuojant 2024–2025 brandos egzaminus, bus atsisakoma, vietoje jų kalbama apie išskaidytą valstybinį brandos egzaminą, kurio pirmoji dalis III gimnazijos klasėje bus laikoma birželio mėnesį, o antroji – IV gimnazijos klasėje.**²⁴

Nors ir žadėta, kad matematikos egzaminą sudarys trys dalys – matematikos valstybinio brandos egzamino I dalis bus organizuojama III gimnazijos klasėje kovo mėnesį, antra dalis – IV gimnazijos klasėje sausio mėnesį, trečia dalis – IV gimnazijos klasėje birželio mėnesį per valstybinių brandos egzaminų sesiją – šių metų vasarą buvo paskelbta, kad **visgi įsiklausius į matematikos mokytojų argumentaciją tokio plano atsisakytą. Kaip ir kitų dalykų egzaminai, matematikos egzaminas bus sudarytas iš dviejų dalių.** 11 klasėje laikomo tarpinio matematikos egzamino metu galima surinkti 40 proc., o 12 klasėje laikomoje antroje dalyje – 60 proc. brandos egzamino įverčio.²⁵

Remiantis Nacionalinės švietimo agentūros pateikta informacija, **esminiai punktai, atskleidžiantys numatomus pokyčius, susijusius su 2024–2025 mokslo metų išskaidytais valstybiniais brandos egzaminais, yra šie**²⁶:

- valstybinio brandos egzamino I dalis organizuojama III gimnazijos klasės mokslo metų pabaigoje – birželio mėnesį;
- Valstybinio brandos egzamino I dalis bus organizuojama egzaminų centruose.
- Mokiniais nereikės tą pačią dieną ar dieną prieš valstybinio brandos egzamino I dalį eiti į pamokas, ruošti namų darbų.
- Tais pačiais metais bus organizuojama pakartotinė sesija.
- Kokių dalykų egzaminus laikyti, spręs pats mokinys III gimnazijos klasėje.
- Daugumos dalykų valstybinių brandos egzaminų dalių struktūra vienoda: I dalis sudaro 40 proc. egzamino, II dalis – 60 proc.
- Šių metų vienuoliktokai galės perlaikyti laikytus tarpinius patikrinimus ir pasirinkti geresnį įvertinimą.
- Perlaikyti valstybinių brandos egzaminų I-as dalis (matematikos I ir II dalį), išskyrus lietuvių kalbos ir literatūros, galės ir dabartiniai dešimtokai.
- Netrukus bus pristatytas atnaujintas egzaminų užduočių rengimo modelis.

Brandos egzaminų reformos gali prisidėti prie ugdymo kokybės gerinimo, mokinių motyvacijos didinimo, geresnio jų pasiruošimo ateities iššūkiams bei siekio, kad švietimo sistema išliktų aktuali ir veiksminga. Jos padeda prisitaikyti prie kintančio pasaulio realybės, užtikrina, kad mokiniai gautų aukštos kokybės išsilavinimą. Tačiau pastarųjų metų reformos, kai buvo įvesti jau vienuoliktokų laikomi tarpiniai patikrinimai, tikslas – mokymosi krūvio optimizacija. Ši pertvarka buvo itin nesėkminga, visgi *tarpinius patikrinimus* pervadinusį *išskaidytus egzaminus* ŠMSM šio valstybinio brandos egzamino modelio atsisakyti neketina. Vasarą lakoniškai buvo pristatyta, kad ir 2024–2025 metais egzaminus bus galima laikyti dalimis. Tiesa, nors kai kuriuos nurodytus aspektus planuojama patobulinti, itin stinga konkretumo dėl pačių aktualiausių problemų: mokomosios medžiagos, ugdymo programų ir pan. (problematika plačiau aptariama 5 skyriuje).

5. Įžvalgos dėl išskaidytų valstybinių brandos egzaminų sistemos

Nuolatinės diskusijos dėl brandos egzaminų efektyvumo ir poreikio juos modernizuoti švietimo politikos formuotojus inspiravo ieškoti naujų abiturientų žinių patikrinimo būdų. Vis dėlto, nors tikėtasi palengvinti krūvius dvyliktokams, šiais metais praktiškai mokyklų vienuoliktose klasėse (arba III gimnazijos klasėse) išbandyti naujieji tarpiniai patikrinimai nevyko sklandžiai. Jų įgyvendintojai išsakė nuomonių dėl per didelio skubėjimo diegti naująją brandos egzaminų sistemą, taip pat apie mokomosios medžiagos trūkumą, naujųjų programų nesuderinamumą su ugdymo turiniu ir pan., taigi toliau apžvalgoje pateikiami viešajame diskurse dėl tarpinių patikrinimų vyravę aktualesni požūriai.

Skuba įvesti tarpinius patikrinimus švietimo bendruomenėje sulaukė daug kritikos. Svarstyta, kad mokytojai nežino, kaip nuo 2023 metų rugsėjo mėnesio reikės dirbti su naujosiomis programomis, neaiškūs tarpinių atsiskaitymų pavyzdžiai, vadovėliai rašomi paskubomis, todėl kvestionuojama jų kokybė ir pan. Dėl šių faktorių pasiruošimas tarpiniams patikrinimams tampa fragmentiškas, o ne sistemingas procesas, kaip turėtų būti išties siekiant švietimo sėkmės. Savo ruožtu dr. Dainius Žvirdauskas, Lietuvos mokyklų vadovų asociacijos prezidentas, nepaneigė, kad permamos skubotos, vis dėlto **neabejojo reformos reikalingumu.** Jo teigimu, brandos egzaminai taps labiau humaniški ir palankūs moksleiviams – bus išvengta akimirkos vertinimo, nepasisekus jie galės įvertinti savo žinias ir pasitaisyti. Mokymosi eiga pasidarys nuoseklesnė,

²³ Nacionalinė švietimo agentūra. (2024 m. birželio 6 d.). Valstybiniai brandos egzaminai bus laikomi dalimis, stiprinama užduočių rengimo kokybė. Prieiga per internetą: <https://www.nsa.smm.lt/2024/06/06/valstybiniai-brandos-egzaminai-bus-laikomi-dalimis-stiprinama-uzduociu-rengimo-kokybe/#:~:text=I%C5%A1skaidytas%20egzaminas%20leid%C5%BEia%20III%2DIII,vienos%20dienos%20s%C4%97km%C4%97s%20ar%20nes%C4%97km%C4%97s>

²⁴ Venckūnas, V. (2024 m. birželio 6 d.). ŠMSM: brandos egzaminai bus skaidomi į dvi dalis, išimtis – dabartiniais vienuoliktokams. Prieiga per internetą: <https://www.bernardinai.lt/smsm-brandos-egzaminai-bus-skaidomi-i-dvi-dalis-isimtis-dabartiniais-vienioliktokams/>

²⁵ Ministerija apsisprendė dėl kitų metų valstybinių brandos egzaminų: kas keisis? (2024 m. liepos 10 d.) Prieiga per internetą: <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/svietimas/sprendimai-del-kitu-metu-valstybiniu-brandos-egzaminu-laikomi-dalimis-stiprinama-uzduociu-rengimo-kokybe-233-2271758>

²⁶ Žr. 23 šaltinį.

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>

Cituojant arba naudojant šį šaltinį, nuoroda į Nacionalinę biblioteką yra būtina. Šioje apžvalgoje pateikiamas turinys nėra oficiali Nacionalinės bibliotekos nuomonė.

LNB / IAS / Z / 2024-09-20 / Psl. 6 iš 9
© Nacionalinė biblioteka, 2024. / Слава Україні!

sisteninga, egzaminams ruošiamasi nuo 10 klasės, dėl to bus išvengiama didesnio streso 12 klasėje. Nei vadovėlių, nei kompiuterių, kuriais bus laikomi patikrinimai, trūkumo Žvirdauskas nesureikšmino, kaip didesnę problemą akcentavo **pedagogų stygių**.²⁷

Daugėjant švietimo bendruomenės nepasitenkinimo ir klausimų, buvo išplatintas ir **Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos atsakas, argumentuojantis pokyčių svarbą**: „Suprantame, kad ugdymo turinio pokytis mokytojams kelia nerimą ar nuogaštavimą, tačiau nemanome, kad jis yra skubotas. Priešingai – keičiantis mokslo žinioms, pasauliniam kontekstui, ugdymo turinį peržiūrėti ir atnaujinti buvo būtina. Galutiniai atnaujintų vidurinio ugdymo bendrųjų programų projektai švietimo bendruomenei buvo pristatyti maždaug prieš metus. Sulaukus mokytojų bendruomenių siūlymų, jie buvo diskutuoti ir koreguoti. Visų dalykų atnaujintos vidurinio ugdymo programos buvo patvirtintos 2022 m. rugsėjo 30 d. Rengiant programas, tarpiniai projektai buvo ne kartą pristatyti atskirų dalykų mokytojų bendruomenėms. Savivaldybėse buvo sukurtos atnaujinto ugdymo turinio įgyvendinimo koordinavimo grupės, kurios įgyvendina įvairias veiklas savivaldybės lygmeniu, kad mokytojai susipažintų su atnaujintomis programomis, persvarstytų, kas turi keistis kiekvieno jų praktikoje, kokias kompetencijas reikia atnaujinti ar sustiprinti kiekvienam mokytojui“.²⁸

Pridurtina, kad 2024 m. įvykę tarpiniai vienuoliktųjų patikrinimai neapsiėjo be skandalų ir buvo lydimi ŠMSM aukščiausio lygmens personalo kaitos. Dėl nesklaidumų tarpinių patikrinimų metu iš pareigų šių metų pavasarį pasitraukė ministras Jakštas ir viceministras Ramūnas Skaudžius. Taip pat buvo pranešta, kad šiemet bus pasiūlyta galimybė tarpinių patikrinimų neįskaityti, fiksuota daug kitų problemų.²⁹

Dar neprasidėjus 2024 metų tarpiniams vienuoliktųjų patikrinimams, informacinėje erdvėje buvo gvildenamos kai kurios pagrindinės problemos. Akcentuota, kad dėl patikrinimo organizavimo trikdymas kitų klasių moksleivių ugdymas, mat neužtenka patalpų. Kritikuotas neparankus tvarkaraštis ir lietuvių kalbos ir literatūros tarpinio patikrinimo planavimas per moksleivių atostogas. Keltas atlygio vertintojams adekvatumo klausimas. Reikšta pastabų dėl padienių patikrinimų, tarp kurių nenumatyta jokių poilsio dienų, dėl to, kad mokymasis pagal naujas programas kelia sunkumų ir yra formalus, kad stinga informacijos, sunku adaptuotis, trūksta vadovėlių.³⁰ Dėl „buldozerinė“ reforma vadinamų tarpinių vienuoliktųjų patikrinimų tėvai grasino teismais, įgyvendintojai kaltinti prasta komunikacija, akcentuota laiko pasiruošti jiems stoka, nors ir politiniu lygmeniu buvo galima jausti skubėjimą pokyčius įgyvendinti. Kilus minėtiesiems nesklaidumams, **tarpinių patikrinimų sesiją nuspręsta laikyti bandomąja**.³¹

Vilniaus licėjaus direktorius **Saulius Jurkevičius**, nuolat viešai komunikuojantis apie švietimo problemas Lietuvoje, šių metų tarpinius patikrinimus pavadino „spontanišku eksperimentu“. Jo nuomone, **toks patikrinimo būdas apskritai nėra reikalingas**: „Praėjo tikrai skandalingai, galima turbūt sakyti. Praktiškai kiekvienas tarpinis patikrinimas kėlė tam tikras problemas tiek įgyvendinimo prasme, tiek užduočių turinio prasme. <...> Aš manyčiau, kad jie neturi atieities. Tai yra savitiksli procesas ir įsivaizduojamas kontekstas. Kažkas pasirodė, kad tai neva bus geriau“. Licėjaus vadovui antrino dar metų pradžioje dėl kritikos iš Nacionalinės švietimo agentūros direktorės pareigų pasitraukusi Ruta Krasauskienė: per daug reformų vienu metu, o paskubomis atliekami darbai turi itin neigiamų pasekmių visai švietimo sistemai. Nors patys moksleiviai šiame kontekste tarpinių patikrinimų modelį vertino palankiai, tačiau išsakė pagrindžių lūkesčių dėl tobulintinių aspektų.³²

Robertas Ramanauskas, Lietuvos švietimo darbuotojų profesinės sąjungos narys, istorijos mokytojas metodininkas, vieša publikacija apskritai atkreipė dėmesį į švietimo **reformų, kurios išvargino mokyklų bendruomenę ir dažnu atveju dėl netinkamo pasirėngimo yra neefektyvios, mastą**. Kitas dalykas – politikos formuotojų betikslis siekis tik iš inercijos pasivyti kitas, švietime pirmaujančias šalis. Kalbėdamas apie tarpinių patikrinimų fiasko, Ramanauskas išryškino šias pamatines problemas³³:

- senstanti pedagogų bendruomenė pavargę nuo betikslių švietimo reformų, jos niekas neparuošia naujovėms.
- Atsilieka programų diegimas, trūksta mokomosios medžiagos, kuri atitiktų atnaujinto ugdymo turinio reikalavimus.
- Vienuoliktokams, dalyvavusiems tarpiniuose patikrinimuose, stigo pasiruošimo ir žinių, kaip dirbti su atnaujintomis programomis.

Šių metų birželio mėnesį laikinai švietimo, mokslo ir sporto ministrės pareigas ėjusi **Monika Navickienė** žiniasklaidai teigė, kad tarpiniai patikrinimai, vykdomi mokslo metų metu, kaip buvo šiemet, nepasiteisino, nes mokiniams toks režimas per daug sudėtingas. Vis dėlto **akcentavo, kad šių patikrinimų idėja buvo sumanyta siekiant abiturientams sumažinti krūvį, tačiau jos sklandžiai įgyvendinti nepavyko**. Tuo tikslu, dar nesibaigus tarpiniams atsiskaitymams, buvo suburta

²⁷ Vasiliauskaitė, G. (2023 m. kovo 24 d.). Brandos egzaminų pertvarka: laukta ar pernelyg skubota? Prieiga per internetą: <https://m.kauno.diena.lt/naujienos/lietuva/salies-pulsas/brandos-egzaminu-pertvarka-laukta-ar-pernelyg-skubota-1118813>

²⁸ Ten pat.

²⁹ Stankevičius, A. ir Venckūnas, V. (2024 m. balandžio 9 d.). Iš pareigų traukiasi ministras G. Jakštas, viceministras. Prieiga per internetą:

<https://www.bernardinai.lt/is-pareigu-traukiasi-ministras-g-jakstas-vice-ministras/>

³⁰ Vingilis, V. (2024 m. vasario 17 d.). Likus kelioms savaitėms iki tarpinių patikrinimų sumaištis mokyklose – dalis patikrinimų kone kasdien, o vienas per atostogas. Prieiga per internetą: <https://www.bernardinai.lt/likus-kelioms-savaitems-iki-tarpiniu-patikrinimu-sumaistis-mokyklose-dalis-patikrinimu-kone-kasdien-o-vienas-per-atostogas/>

³¹ Vienuoliktųjų tarpiniai patikrinimai baigėsi: kritikos strėlės skrieja į įgyvendintojus. (2024 m. gegužės 7 d.). Prieiga per internetą:

<https://www.delfi.lt/news/daily/education/vienuoliktoku-tarpiniai-patikrinimai-baigesi-kritikos-streles-skrieja-igvyvendintojus-120010137>

³² Onusaitytė, E. ir Šleivaitė, U. (2024 m. balandžio 5 d.). Vilniaus licėjaus direktorius: kiekvienas tarpinis patikrinimas kėlė problemų. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2243428/vilniaus-licejaus-direktorius-kiekvienas-tarpinis-patikrinimas-kele-problemu>

³³ Ramanauskas, R. (2024 m. balandžio 19 d.). Tarpiniai patikrinimai arba kas nutiko su Lietuvos švietimo sistema? Prieiga per internetą: <https://lspds.lt/r-ramanauskas-tarpiniai-patikrinimai-arba-kas-nutiko-su-lietuvos-svietimo-sistema/>

ekspertų grupė, taip pat kalbėtasi su mokytojais, mokiniais, mokyklų atstovais ir t. t. Esminis siekis – **susitarti, kaip išskaidytas egzaminas turėtų atrodyti kitąmet**, kad šiųmetinių klaidų būtų išvengta.³⁴

2024 metų kovo mėnesį raštu į Švietimo, mokslo ir sporto ministeriją dėl 2024–2025 mokslo metų pirmosios tarpinės valstybinių egzaminų patikrinimo dalies kreipėsi **Lietuvos moksleivių sąjungos atstovai**. Išsakydami kritiką dėl šiems patikrinimams būdingų trūkumų, jie pateikė šiuos su moksleivių bendruomene išdiskutuotus pasiūlymus³⁵:

- sudaryti galimybę vienuoliktokams, kurie yra nepatenkinti pirmojo tarpinio patikrinimo rezultatais, jį perlaikyti dar šiemet;
- sumažinti galutinę valstybinio brandos egzamino išlaikymo kartelę;
- ilginti visų būsimų tarpinių valstybinio brandos egzamino trukmę 30 minučių;
- viena valanda vėlinti lietuvių kalbėjimo pradžią;
- sudaryti galimybę tarpinio valstybinio brandos egzamino nelaikiusiems vienuoliktokams jį laikyti dvyliktoje klasėje.

Kaip matyti, diskusijos ir pažiūros dėl tarpinių patikrinimų neapsiriboja vien siekiu aptarti nepavykusį bandymą juos įgyvendinti. Šiame kontekste apskritai išryškėja pedagogų bendruomenės požiūris į švietimo reformas, kurioms, pasak jos atstovų, būdinga skuba, stokojama pasiruošimo, o vykdomosios valdžios pareigūnams priskiriamos „reformatorių“ etiketės. Žiniasklaidos šaltinių analizė parodė, kad daugiau viešumoje diskutuojami ir kritikuojami šiais metais vykę tarpiniai patikrinimai. Apie patobulintą valstybinių brandos egzaminų modelį, pervadintą į išskaidytą egzaminą, kuris bus įvestas kitais metais, diskusijos vangokos, jos labiau atsispindi ŠMSM ir NŠA komunikacijoje. Viena vertus, naujojo patikrinimo įgyvendintojai turi praktiškai visus mokslo metus pasiruošti, kita vertus, esminės spragos dažniausiai išryškėja jau egzaminų sesijos metu.

6. Apibendrinimas ir akcentai, į ką atkreipti dėmesį ateityje

Lietuvoje brandos egzaminų sistema po nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. patyrė įvairių pokyčių ir evoliucionavo, siekdama prisitaikyti prie nuolat besikeičiančios švietimo sistemos ir visuomenės poreikių. Atkūrus laisvą Lietuvą šalies švietimo sistema buvo atskirta nuo sovietinės. Vienas iš pagrindinių tikslų buvo kurti naują švietimo struktūrą, kuri atitiktų vakarietiškus standartus ir Lietuvos poreikius. Per šiuos daugiau nei tris dešimtmečius, siekdama atspindėti kintančius švietimo reikalavimus ir prisiderinti prie vis atsinaujinančių pasaulio tendencijų, brandos egzaminų sistema Lietuvoje smarkiai pasikeitė. Nors egzaminai ir toliau išlieka svarbi mokinių pasiekimų vertinimo priemonė, jie nuolat tobulinami, kad geriau atitiktų šiuolaikinius iššūkius, keičiama jų sandara bei turinys. Nors kiekviena brandos egzaminų reforma siekia geresnės švietimo kokybės ir skaidresnio žinių patikrinimo bei tikslesnių rezultatų, jos švietimo lauko dalyvių buvo sutiktos nevienareikšmiškai. Dažnu atveju pokyčiai laikomi betiksle kaita arba teigiama, kad jiems nespėta tinkamai pasiruošti, kad jie įgyvendinami paskubomis ir pan. Paprastai naujovės vertinamos nesibaigiančių švietimo reformų – ne visada sėkmingų – kontekste. Kaip vienas iš trūkumų įvardijamas sisteminių transformacijų poreikis, o ne vien apsiribojimas korekcinėmis priemonėmis ir neesminėmis pertvarkomis. Be to, kai kurios iniciatyvos, susijusios su brandos egzaminais, visgi nepriėjo.

Per kelis dešimtmečius, nors ne kartą keista ir tobulinta, nusistovėjo tam tikra brandos egzaminų struktūra. Dabarties brandos egzaminai traktuotini kaip reiškinys, kurį sudaro skirtingi komponentai, pavyzdžiui, užduotys, organizavimas, vykdymo ypatumai, pasiruošimas, vertinimas ir kiti parametrai bei elementai, lemiantys baigiamųjų patikrinimų sėkmę ir kokybę. Brandos egzaminai Lietuvoje yra pagrindinis mokinių žinių ir gebėjimų patikrinimo ir vertinimo mechanizmas, juos išlaikę mokiniai baigia vidurinį ugdymą ir gauna brandos atestatą. Esama sistema formavosi visu nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu ir šiuo metu galima aiškiai nusakyti tiek brandos egzaminų struktūrą, tiek organizacinėje sąrangoje dalyvaujančius subjektus. Brandos egzaminų sistema susideda iš privalomų ir pasirenkamų egzaminų, jie taip pat skirstomi į valstybinius ir mokyklinius egzaminus, o pasirinkimas, kuriuos laikyti, priklauso nuo moksleivių tikslų. Už egzaminų organizavimą yra atsakinga ŠMSM ir NŠA, taip pat savivaldybėse veikiančios švietimo skyriai ir bendrojo lavinimo mokyklos.

Įvairios aplinkybės, tokios kaip darbo rinkos pokyčiai ir technologijų pažanga, globalizacija ir tarptautiškumas, prisitaikymas prie tarptautinių reikalavimų švietimo politikos formuotojus skatina nuolat peržiūrėti brandos egzaminų turinį ir formatą. Vis dėlto viešajame diskurse dažnai minimi šie svarbiausi veiksniai, nulemiantys mokyklos baigiamųjų patikrinimų kaitą: mokymosi kokybės gerinimas, pavyzdžiui, didesnis dėmesys skiriamas gebėjimams, o ne žinioms; individualizuotas vertinimas, kai atsižvelgiama į skirtingus mokinių gebėjimus ir poreikius; vertinimo sistemos tobulinimas, siekiant eliminuoti subjektyvumo faktorių. Itin aktualūs šiame kontekste tampa švietimo tikslai ir jų peržiūra. Paprastai egzaminų reformos reikalingos siekiant, kad jie atitiktų naujausius švietimo politikos prioritetus, susijusius su tvarumo idėjomis, naujais mokymo būdais, tokiais kaip įtraukusis ugdymas, mokymo krūvio diferenciacija ir pan. Brandos egzaminų reformos gali prisidėti prie ugdymo kokybės gerinimo, mokinių motyvacijos didinimo, geresnio jų pasiruošimo ateities iššūkiams ir siekiu, kad švietimo sistema išliktų aktuali ir veiksminga. Jos padeda prisitaikyti prie kintančio pasaulio realybės, užtikrina, kad mokiniai gautų aukštos kokybės išsilavinimą. Tačiau pastarųjų metų reformos, kai buvo įvesti jau vienuoliktokų laikomi tarpiniai patikrinimai, tikslas – mokymosi krūvio optimizacija. Ši pertvarka buvo itin nesėkminga, visgi tarpinius patikrinimus pervadinusį į išskaidytus egzaminus ŠMSM šio valstybinio brandos egzamino modelio atsisakyti neketina. Vasarą lakoniškai buvo

³⁴ ŠMSM atsisako tarpinių patikrinimų pavadinimo, brandos egzaminai liks išskaidyti. (2024 m. birželio 6 d.). Prieiga per internetą: <https://www.alfa.lt/aktualijos/lietuva/smsm-atsisako-tarpiniu-patikrinimu-pavadinimo-brandos-egzaminai-lik-isskaidyti-atnaujinta/333418/>

³⁵ Lietuvos moksleivių sąjunga. (2024 m. kovo 20 d.). Rezoliucija dėl 2024–2025 mokslo metų pirmosios tarpinės valstybinių brandos egzaminų dalies. Prieiga per internetą: <https://www.moksleiviai.lt/wp-content/uploads/2024/03/REZOLIUCIJA-DE%CC%87L-2024%E2%80%93932025-MOKSLO-METU%CC%A8-PIRMOSIOS-TARPINE%CC%87S-VALSTYBINIU%CC%A8-BRANDOS-EGZAMINU%CC%A8-DALIES.docx-2-1.pdf>

pristatyta, kad ir 2024–2025 metais egzaminus bus galima laikyti dalimis. Tiesa, nors kai kuriuos nurodytus aspektus planuojama patobulinti, itin stinga konkretumo dėl pačių aktualiausių problemų: mokomosios medžiagos, ugdymo programų ir pan.

Nuolatinės diskusijos dėl brandos egzaminų efektyvumo ir poreikio juos modernizuoti švietimo politikos formuotojus inspiravo ieškoti naujų abiturientų patikrinimo būdų. Vis dėlto, nors tikėtasi palengvinti krūvius dvyliktokams, šiais metais praktiškai mokyklų vienuoliktose klasėse (arba III gimnazijos klasėse) išbandyti naujieji tarpiniai patikrinimai nevyko sklandžiai. Jų įgyvendintojai išsakė nuomonių dėl per didelio skubėjimo diegti naująją brandos egzaminų sistemą, apie mokomosios medžiagos trūkumą, naujųjų programų nesuderinamumą su ugdymo turiniu ir pan. Kaip matyti, diskusijos ir pažiūros dėl tarpinių patikrinimų neapsiriboja vien siekiu aptarti nepavykusį bandymą juos įgyvendinti. Šiame kontekste apskritai išryškėja pedagogų bendruomenės požiūris į švietimo reformas, kurioms, pasak mokytojų, būdinga skuba, stokojama pasiruošimo, o vykdomosios valdžios pareigūnams priskiriamos „reformatorių“ etiketės. Žiniasklaidos šaltinių analizė parodė, kad daugiau viešumoje diskutuojami ir kritikuojami šiais metais vykę tarpiniai patikrinimai. Apie patobulintą valstybinių brandos egzaminų modelį, pervadintą į išskaidytą egzaminą, kuris bus įvestas kitais metais, diskusijos vangokos, jos labiau atsispindi ŠMSM ir NŠA komunikacijoje. Viena vertus, naujojo patikrinimo įgyvendintojai turi praktiškai visus mokslo metus pasiruošti, kita vertus, esminės spragos dažniausiai išryškėja jau egzaminų sesijos metu.

Atkreipiame dėmesį, kad

- brandos egzaminai nėra statiška sritis, bet kad būtų užtikrinta švietimo reformų sėkmė ir ilgalaikis teigiamas poveikis, joms reikia kruopščiai pasiruošti. Neplanuoti ar skuboti pokyčiai brandos egzaminų sistemoje sukelia neigiamų pasekmių ir mokiniams, ir mokytojams, ir tai menkina šalies švietimo sistemos įvaidį. Todėl aktuali išsami situacijos analizė, aiškios vizijos pristatymas, numatyti finansinio palaikymo mechanizmai, mokytojų paruošimas ir ilgalaikės strategijos kūrimas. **Tik gerai suplanuoti ir įgyvendinti pokyčiai gali padėti pasiekti aukštų rezultatų švietimo sistemoje ir užtikrinti jos efektyvumą bei teigiamą poveikį mokinių ugdymui.**
- Siekiant išvengti skubos ir galimos žalos, brandos egzaminų naujovės galėtų būti įgyvendinamos laipsniškai ir etapais, prieš tai jas **išbandant mažesniu mastu bandomuosiuose projektuose ar tam tikrose mokyklose.** Tai leistų įvertinti, ar siūlomos inovacijos yra veiksmingos ir kaip jas dar galima patobulinti. Bandomieji projektai taip pat suteikia galimybę gauti grįžtamąjį ryšį iš eksperimento dalyvių ir prireikus pakoreguoti reformą prieš ją įgyvendinant nacionaliniu mastu. Tai leistų sprendimų priėmėjams geriau suprasti, kaip siūlomi brandos egzaminų pokyčiai veikia realiaame gyvenime ir kaip mokyklų bendruomenės juos priima.
- Kaip parodė situacija dėl šių metų tarpinių vienuoliktokų patikrinimų, **svarbus išlieka skirtingų švietimo grandžių tarpusavio komunikacijos klausimas**, nes ji padeda užtikrinti efektyvų bendravimą, bendradarbiavimą, problemų sprendimą. Švietimo politikos formuotojų dialogas su pedagogų bendruomene, įsiklausymas į esamas pastabas padėtų rasti kompromisą dėl visiems priimtino brandos egzaminų formato ir modelio. Įgyvendinant pertvarkas šioje srityje itin svarbu iš anksto identifikuoti abejotinus sprendimus, taip pat aiškiai įvardyti tikslus ir jiems įgyvendinti reikalingus uždavinius. Glaudus ir skaidrus bendravimas tarp ŠMSM, NŠA ir mokytojų padėtų užtikrinti, kad mokytojai jaustųsi įtraukti į švietimo politikos formavimą ir įgyvendinimą, o Ministerija, Agentūra iš mokyklų bendruomenių gautų patikimą informaciją apie realią padėčių ugdymo įstaigose. Atsakingos institucijos privalėtų užtikrinti, kad ne tik mokytojai, bet ir mokiniai, jų tėvai gautų reikalingą pagalbą, kai vykdomi esminiai pokyčiai brandos egzaminų sistemoje.